

Dat wil niet zeggen dat ik haar visies zonder meer onderschrijf. Sommige oplossingen van de iconografische puzzels lijken mij ver gezocht. Verder is de uiteenzetting over de ideeënwereld, in het bijzonder de invloed van het bijbels-humanisme, dermate beknopt en simpel dat de bewijsvoering over de relatie met de wijze van uitbeelden mij veel te mager is. Ditzelfde geldt voor de relatie tussen afbeelding en de sociale werkelijkheid van armoede en armenzorg. Het sociologisch credo maakt mij alleen maar meer kopschuw. Er zouden trouwens heel andere argumenten zijn aan te voeren om de conservatieve voorkeur van de opdrachtgevers te begrijpen. Nu is de koppeling van verschillende aspecten van het verleden — een activiteit die beheersing van uiteenlopende subdisciplines van ons vak vraagt — natuurlijk ook niet zo eenvoudig en ik wil anderzijds dan ook mijn bewondering voor de durf en inventiviteit van de schrijfster niet onder stoelen of banken steken. Minder sympathiek is het vingertje dat zij in de inleiding opheft naar niet nader genoemde Nederlandse en Amerikaanse sociaal-historici. Dat doet ook wel komiek aan in een boek van 1985 dat op een enkele uitzondering na geen publikaties gebruikt van na 1976!

L. Noordegraaf

M.-J. Desmet-Goethals, *Levinus Crucius en zijn Threnodia (1548). Bijdrage tot de studie van het humanisme in de Nederlanden* (Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België, Klasse der letteren, jaargang XLVII, nr. 116; Brussel: Paleis der Academiën, 1985, 224 blz. + 20 blz. facs., Bf000,-, ISBN 90 6569 355 6).

Pas in de laatste decennia is de studie van het Nederlandse humanisme werkelijk op dreef gekomen: aan zowat alle universiteiten in Noord en Zuid wordt baanbrekend werk verricht, en niemand zal zich nog voorstellen dat de Neolatijnse letterkunde uitsluitend de zaak was van een handvol beroemdheden als Erasmus, Lipsius en Hugo Grotius. Toch blijft het gebied nog onoverzichtelijk, en is van de duizenden boeken, de haast ontelbare documenten die in bibliotheken en archieven berusten, slechts een miniem gedeelte onderzocht. Daarom is het verschijnen van een monografie als deze, al handelt ze over een vrijwel vergeten auteur, zo welkom.

Levinus Crucius (vanden Cruyce, uit Ename bij Oudenaarde) komt in de zeventiende-eeuwse biografische woordenboeken voor, maar zelfs zijn geboorte- en overlijdensjaar zijn onbekend. Hij kreeg zijn eerste onderricht in het Latijn te Nieuwpoort, samen met de latere theoloog Hiëronymus Clichtoveus, en ging daarna waarschijnlijk te Leuven studeren. Hij was leraar te Nieuwkerke in 1508, te Belle (thans Bailleul, Frans-Vlaanderen) in 1512, en werd in 1528 pastoor te Boeschepe, een dorp van 600 inwoners halfweg tussen Poperinge en Belle. Wellicht bleef hij ook zijn leraarsambt uitoefenen; het was alleszins aan hem te danken dat de Deense humanist Jacobus Jaspardus gedurende enkele jaren te Belle Grieks kwam doceren, wat toen nog uitzonderlijk was.

Crucius' eerste werken waren van louter pedagogische aard: een bundel aanvullingen bij de *Syntaxis* van Badius Ascensius (Parijs, 1512; Antwerpen, 1521), de postume uitgave van Despauterius' *Orthographia* (Antwerpen, 1529), twee *Disticha* Catow'-j-edities (Gent, 1541, 1546, de eerste met een Griekse vertaling door Planudes, een Franse door de drukker Joos Lambrecht, en een Vlaamse door Crucius zelf). Maar zijn voornaamste geschriften hebben

een sterk polemische strekking: *Paraenesis* ('Vermaning', Antwerpen, 1543), een lang gedicht in elegische disticha dat de vorsten tot eensgezindheid oproept in de strijd tegen de Turken en tegen Luther; *Viridarium* ('Lusthof', Antwerpen, 1548), een bloemlezing van Griekse en Latijnse zegswijzen met vertaling en commentaar, gevolgd door een lang elegisch gedicht, *Threnodia* ('Klaagzang'). Drie devote traktaten en een boek *De magia*, of *Eruditorium exorcistae* (niet *Eruditorium*, zoals op bladzijde 41 staat), bleven volgens de biografen in handschrift liggen.

Alle publikaties van Crucius worden door Desmet-Goethals gedetailleerd besproken; ze heeft alle beschikbare gegevens over zijn leven en werk samengebracht, en zijn belangwekkende correspondentie verzameld en van nota's voorzien: 21 nummers (43-97), waaronder een onuitgegeven brief van Levinus Ammonius uit de Stadsbibliotheek Besançon. Maar bijna de helft van haar boek is aan de *Threnodia* gewijd, een elegie van 566 verzen die in facsimile wordt afgedrukt, en waarvan ze de omslachtige titel als volgt vertaalt: 'een klaagzang over de ondoordachte beoordelingen van bepaalde critici, over de onuitstaanbare arrogantie en het ijdel bijgeloof van hen die te zorgvuldig en scrupuleus bij andermans woorden zweren' (192).

Het gedicht is naar de vorm zo traditioneel mogelijk, vol ontleningen en parafrases uit antieke, christelijke en humanistische auteurs, maar is gericht tegen alle overdreven bewondering voor de heidense literatuur, die de geloofsvastheid van de lezer kan bedreigen. Dit was trouwens de paradox van elk humanistisch onderwijs: de leerling moest, omwille van de stijl, de heidense literatuur bestuderen en navolgen — maar die kon gevaar meebrengen op religieus en zedelijk gebied, terwijl de christelijke auteurs, ook de grootsten, naar humanistische norm een onzuiver Latijn schreven. Zelfs Erasmus verklaart, in een opdrachtbrief uit 1527, dat de heidense auteurs toch eerder lectuur zijn voor de leraren dan voor jongelui. (Crucius citeert de passus in een brief aan Fr. Cranevelt, 74.)

In haar uitvoerige commentaar op de *Threnodia* onderzoekt Desmet-Goethals de tekst in al zijn aspecten, en tracht zoveel mogelijk bronnenmateriaal te achterhalen; de nota's zijn zeer overzichtelijk ingedeeld en blijven, bij alle eruditie, boeiende lectuur. Crucius, zegt de auteur in haar besluit, toont zich in dit gedicht 'veeleer een encyclopedisch verzamelaar dan een origineel denker', maar juist hierdoor wordt hij 'meer representatief voor de doorsnee-intellectueel van zijn tijd en milieu dan de enkele, meestal eenzame, figuren met eigen gedachten' (208).

Deze dissertatie heeft vele jaren studie en onderzoek gevegd, maar het resultaat loont ten volle de moeite: aan al wie belang stelt in de geschiedenis van het Nederlandse humanisme kan dit stimulerende, voortreffelijk geschreven boek zonder voorbehoud worden aanbevolen.

H. van Crombruggen

C. R. Steen, *A Chronicle of Conflict: Tournai, 1559-1567* (HES Studia Historica XII; Utrecht: HES Publishers, 1985, v + 190 blz., f45,-, ISBN 90 6194 474 0).

Amerikaanse en Angelsaksische historici schrikken er niet voor terug hun onderzoeksterrein buiten de eigen grenzen te kiezen. Sinds Motley heeft de zestiende eeuw in de Nederlanden bij herhaling hun belangstelling gewekt. C. R. Steen van de Universiteit van New Mexico is